

(346)

Histor bër
Demeus ar Rouane a Franç
Adalec commançant ar rouantelezh, er bloa 420,
bete vremañ 1842.
Troet eus an hini gallec Le Ragoës,
gant A. L. M. Lédan,
eñt instruction ar Vretonet.

—

Genta raç o commanç da Pharamond, e 420, hac oc'h echui
da Childeric III, e 730 (22 Roue.)

—

Ar c'henta rouane a renas var ar Franç,
O deus lèzet neubent mercon eus o fuissanç.
Pharamond (1), ar c'henta, a voe hanvet Roue, 420
Hac a rent al lezen salic gerdent neuze.
Clodion ar blêvec (2), a voan hanavezet, 428
A reng tæ'hel arauc erer ar Romanet.
Ar vaillant Merove (3) ha Childeric (4) e val, 448 - 456
A avañ var Paris gant eur gourach gouiañ.
Ar Franget, payanet, gant Cloris (5) a gommanç (347)
Ar gongerez, ar gloar, ar Feiz ebars er Franç;
Mes dre e gueldet e tînatur e c'hloar.
Er c'hoec'h canvet ne zeus nemet horror, counnar.
Childebert (6) ha Thierry, Clodomir ha Cloter, 511
A barstajch etrezo oll stajon o zad ger? *
Cloter (7) hepen a chom, hac a laz e nijien- 558
Mes e vibien ra c'hoas eur partach disordren. **
Gontrand rey en Chalons, Caribert (8) en Neustri, 562
Ar prinç fur Sigebert a c'houar'n Austrasi
Chilperic (9), en Soisson, cruel ha cri meurhet, 566
An Neron eus ar Franç ha maleurus pried,

*. — Thierry, ar mat hena e Reims hac e Metz; Clodomir en Orleans; Childebert e Paris; Cloter e Soisson.

** — Caribert e Paris; Gontrand en Orleans; Chilperic e Soisson; Sigebert e Reims.

- (348)
- Marvet assassiné, a lez eun eil Cloter (10), 613
 A dle e oll fêdon d'e vam, merc'h Lucifer.
 Mes ar seizvet cantved, diseür d'e rouane,
 A zo mahomet oll gant mênion deus al le.
 Ar c'henta Dagobert (11), devotoc'h 'guet e dad, 626
 A sav e Sant Denez eur gouent caer d'e c'hrad.
 Ego, mên en Neustri, dindan Clovis eilvet (12), 638
 Sigebert n' Austrasi, Pepin ar c'hôs hanvet.
 Cloter (13) ha Childeric (14), Thierry genta (15) o breur 656, 670, 673
 A rusia ouz excès o mên, un den diseür.
 Da Clovis (16) e succed e vreur propr Childebert (17), 691, 695
 Ha Pepin a blaças an eilvet Dagobert (18). 711
 Gant fin ar c'hantvet-se, ar boneur a gommang:
 Dija Charles-Martel en em ampar a Franç.
 Chilperic Daniel (19) a boan zo didronet, 715
 Gergent marvet Cloter (20) a zo c'hoas curunet 716
 Dindan Thierry daou (21) e c'hounit ar victoar; 720
 Charles a vench e feiz, e vam-brô hac e c'hloar.
 E vab, Pepin-ar-Bêr, a chass Childeric tri (22) 742
 A vahom, hep remors, tron caer ar fleur-de-ly.
- Eilvet raz, o gommang da Pepin, e 751, ha oc'h
 achui da Louis V, e 987 (13 Roue.).
- (349)
- Dindan lez, Pepin (23), Franç anfin tranquillet, 751
 Charlamagn (24) a gouger an impalaerdet. 768
 En nao c'hantvet neuze, Louis (25) leun a sempldet, 814
 En e vibien, a gav, en deus enemiet.
 Ar vrô zo partajet; Charles ar Moal (26) en Franç, 840
 Ha Louis daou (27), e vab, a rey gant indolanz. 877
 Oll a stou da fulor demeus an Normantet,
 Hac ar gouarnerien a zo oll tyrantet.
 Louis (28) ha Carloman a rên dre ar fumes 879
 Charles daou (29) hanvet Teo, zo leun a lausqentez; 884
 Eud (30), estranjour d'an tron, a zouten ar pence 888
 Eus ar rouantelez dre e gourach neuze.
 Ebars en dec cantvet, accablet a zecri,
 Charles tri, hanvet Sempl, a zivempr an Neustri.
 Robert, devot ha just, vertueus, leal, mad,
 A goll sceptri ha buez e creiz nery eur gombat.
 Hugues a vench e dad, Charles (31) er chadennou, 898

Malheureux, trahisset, ro fin d'e zizeürion.
 Hugues a lez an tron da Raoul (32), e vreur - caer,
 Louis (33), hanvet Treuz-Mor, e val genta Lothar (34),
 Louis pemp (35), dindan Hug, disten, vil hac hep penn,
 A lez gemer e sceptre dre zaouarn e nizien.

923
 939, 954
 986

Trivet raq, o commanq da Hugues Capet, e 987 (36 Roue).

Franq a brefer Capet (36), pehini o ramplaq,
 A zo eurus dindan lezen e noblus raq.

987

En unnec cantvet voat. Da Robert an Devot (37)

996

E succed prest Herri (38). Ar bastard a Harlot

1031

Dindan Philip genta (39) Brô-sauz a zo sujet

1060

Hac ar brezel santel a zibobl calz ar bed.

En daouzecvet cantvet, goude Louis-ar-Gros (40),

1108

Louis seiz (41), ar Yaouanc, e lager un havros.

1137

Philip daou (42), ar Pompus, distro eus ar Syri,

1180

A such prim ar Poitou, ar Mên hac an Neustri.

En drizecvet cantvet, da Louis al Leon (43)

1223

E succed Louis nao (44); demeure an nation

E verit an oll queuz : en His enoret,

Tad an oll Bourbonet, zo c'hoas e scoier bepret.

Ha Philip-an-Hardi (45), neuze Philip ar Bel (46)

1270, 1285

A zistruch an templer, zo credet criminel.

Ar bevarzec cantvet a zo diseür d'ar Franq :

Tri vreur, a-dro-da-dro, a rên en indolanq.

Louis, hanvet Hutin (47), e val, buquel maro,

1314

Philip pemp (48) hanvet Hir, Charles pèvar (49) ar Bras.

1316

Ar brannq a Valoet, dre e zizeür brudet,

(351)

Ra dindan Philip c'hoec'h (50) eur beva trist meurbet.

1322

Yay (51) er prison neuze, e Londres daestimet,

1350

Dre furnes Charles pemp (52) a zo d'ar Franq rentet.

1364

Charles c'hoec'h (53) gerdent se a goe en frenesi.

1380

Ar bemzecvet cantvet a offri calz a downi.

Janned d'Arcq triumphus, ha Charles Seiz (54) eurus,

1422

A vîr e Formigni geverien dangerus

Louis unnec (55), cruel, dissimul, fur meurbet,

1461

A rouq, er cheffou bras, o fouvoar tirantet

1483

Charles eiz (56), mestr en Napl, en abandon touden,

Hac an tron-ze pemp quech a chench a souveran.

Louis daouzec (57) dre guir a rên er c'hozecvet;

1498

- En zo tad ha mignon d'e bobl, er c'har parfet.
 Qer bras er chadennou evel en e heurvad,
 Frances genta (58) a c'hen ar sqientchou timent. 1515
 An heresi a stourm en Allamagn, en Franç,
 P'oe lazet Herri daou (59) gant un tam scolpen lang. 1547
 E dri vab maleurus a ya da ren bep tro;
 (352) Medicis a laga an droucran, etrezo
 Sacri rer Frances daou (60), ne ra nemet tremen, 1559
 Ha dindan Charles nao (61) an oll grimou a ren 1560
 En nosvez euzus-se, nos a voad, a horror,
 Ar fanaticism infam a isquign e fulor.
 Herri tri (62) bunio Luis; ha muntret e-unan, 1574
 A c'halv Bourbon d'an trôn neuze quitibunan.
 Herri pèvar (63), ar Bras, gür scoier ar rouane, 1589
 A drec'h hac a bardon, a zalc'h e vouir neuze.
 Mes er seitec cantvet, eur monst' abominabl
 A laz an harros-se dre un tol execrabl.
 Memer Herri a vo atao e peb calon.
 Dindan Louis trizec (64) Armand a sav gürion 1610
 Autorité ar Prinç a bleg dindan e urz;
 Un niver tud puissant a rë calz a zigurz.
 D'an oad a be[n]t bloas, Louis ar Bras (65) hanvet, 1643
 A c'houlenn gemer renq e conseil ar pared.
 Ar ruget Marjarin, dre e re vras puissant,
 A ra d'ar rouanez-mam accordi ar rejanz:
 (353) Ar ministri-se dirro, triumphant bars el le,
 Deus ar bobl, ar re vras, zo victim hep dale.
 Louis, a boan roue, ouz ar Spagn a stourm cren,
 Hac e genz triumphant d'an eil victor d'eben.
 D'an Europ estonet e ro e lezennou:
 Ar p'esc'h a bar anfin var e vaillantiseu.
 Dindannan Colbert bras a c'houarn tenzor Franç,
 E cresq calz ar c'hommerq, e ren an abondanz;
 Ar sqiantchou a sqign, digor eo ar scolieu,
 Ar c'hod zo reformet, unanet ar mörion;
 Urz Sant-Louis, Sant-Lyr, tj an invalidet
 A sar en e hano p'alesiou admiret.
 Louis, bete 'varo, absolu, trec'hour c'hoas,
 A zougas en e ve an dign hano a Vras.
 Louis ar bempzecvet (66), da bemp bloas roue Franç, 1715
 Toc'hor bras, a offre nebeut a esperanz;

Na lêze da velet met un trôn dibarfet,
 Preiz ar Spagn, ar rejant hac e oll gonsortet.
 Fleury, vit e breserv diouz complodou mechant,
 Na gonfi e zestin nemet da dud vaillant :
 Ar Joazê neve-ze d'ar mab-se a Vourbon,
 Deus ar art bras da rên a ro curzeill guirion.
 A boan da uquent vloas Louis zo armet,
 Ha dija vit ar Franç eo eur roue parfet,
 Hac a bromet da rên dre 'l lezennou justa;
 Epad eur mare voe eur roue ar quella.
 Deus ar fur Salomon e heuill ar yaouanqis :
 Euruz, en e gosni, m'en dije 'n tec'het pis !
 Mes da varo Fleury, Louis ar c'haret mad,
 N'oe mui, dre e excès, dign a istim arnad.
 Hanval ouz an turget, plonjet el lausquentez,
 E prefere d'e sceptre eur vittanç a vestrez....
 An toc'hor roue-ze, d'ouspen tri-uguent vloas,
 A varvas hep nep geuz eus ar bobl na re vras;
 Mes ger d'e dromplerien, a c'houarne ar Franç,
 En oll rouantelezh e voa outân droucoranç.
 Eur feat hepken zo deus ar roue-ze :
 Trechour e Fontenoy, d'an Dauphin o tisque
 Millierou Francisien marv er c'hamp a enor,
 E lavar : « Sell, va mab, ar pris eus eur victor !... »
 Hac o sellet gant spont ouz an horroliou-ze,
 E vab, an Dauphin Bras, gant anken a voele.
 Louis c'hoerec (67) herit neuze d'ar gurunen,
 Deus an dizurzh e clasq difframma ar c'hrizien.
 Erit boner ar Franç e voa e oll sonjou,
 Mes complodou infam o trompla ar bobliou,
 A zigassas souden e drist destinadur;
 E vadelezh er c'holl etouez tud dinatur.
 Maupou en e exil a gundu seul ar c'har :
 Louis a voa roue, mes roue hep pouvoar.
 Cernet eus a dud fall, e c'hals Vergen buan,
 De Muz, de Maurepas, d'en lemel eus a boan.
 Eur nebeudic amzer e vignonet nevez
 A laca ren ar peoc'h hac er vro hac el lez.
 Louis, dre o c'husuill, mes nopas dre e c'hoant,
 A ra coll d'ar Zauzon an Ameriq vaillant,
 Hac a vench er quis-se ar peoc'h ger cassais

(354)

(355)

1774

(356) Sinet e Feunteun-Blau, en e gastel pompus.
 Mes ar maro er priv deus a zouter e drou,
 A livr e gurunen, e sceptri d'an drakison.
 Peb parti a neuze, dre groucrançon euzus,
 Ra, ouz Louis-ar-Just, eur roue maleurus.
 Oc'h agissa en euz, ar c'habal disleal
 A sco un tol marvel d'an oll pouvoar royal.
 Louis, euzillet fall, vit miret d'en em goll,
 O credi ober mad, a ra maleur an oll,
 A assambl ar Stadou: eno ma tri-urzh Franç;
 An drede-urzh a vîev belêyen ha noblañ.
 Pes chenchamant er Franç e gen nebeut amzer!
 Pes goalinier a gêez neuze var hor brô guer!
 Ebars fong prisonou, monstrou, custum d'ar c'hrim,
 O deveus immolet dija meur a victim.

(357) E broces d'ar roue zo grêt hervez o grat;
 En vên appel d'ar bobl a c'houlennet himat;
 En vên gant Malesherb ha Decès diffennet:
 Mervel var ar chaffot, paour gêez Louis zo ret!!!
 A Louis seitecvet (68), deus e choar maleurus.
 Ranfermet er prison, piou na vouel get en euz?
 Ar buguel roue-se a varv goal yaouanq c'hoas:
 E varo bars er Franç a verq eur c'harnach bras.
 Ar bourguion, ar c'hæriou, en eur stat disordren,
 Na rên dre oll nemet an infam bourrevien...
 An den honest a zo laqet e benn en pris,
 Ar Franç oll zo en caon, en preiz d'ar maro cris...
 Rivierou eus a voad a ruill e peb contre;
 An dizesper a rên etouez an oll neuze;
 Ar spouron zo dre oll: belêyen, auterion,
 Na gavont tro vandro nemet peb seurt crimou.
 An athéism a sav e benn gant arrogañ,
 Hac ar monst Rôespier zo e zoue en Franç.

(358) Ar victor gouscoude d'armou ar Francisien
 Var ar Pô, var ar Rhin, a zo fidel hepen.
 Demeus hon zoudarded dre oll ar vaillantis
 A zoug d'an estranjour an aoun, ar spouron cris.
 Ar] rouane neuze leun a spont hac o cren,
 A unvan assambles o oll nerz, mes en vên...
 Bonapart, an trec'hour, demeus an Itali
 A dransport e c'hiton en Egypt, er Syri;

1793

1793

1794

1798

Mes soudan distroet da Baris, e vel mad
 Ar stat trist eus ar Franç, hac ec'h hirvoud timad.
 Harvet genta Consul er moment an danger,
 E tisquiez petra ell eur fur brezellegar,
 Pa voar commandi mad ha gant habilete
 Eur bobl hac a gombat evit e liberte.

1799

Goude uquent vloas poan, ar Franç oll direpos,
 A vinnig stereden fortunus hon harros,
 Ha gant Napoleon (69) e villas assambles
 Ar gloar guirion ha rën al lezennou ivez.
 D'e scepter oll galloudus an Europ soumettet,
 Deus fonz brô ar sav-eol da vro. Saurz oll stouet,
 E veljet e c'hiton glorius respetet.

1801

Tost da dron rouanet libramant displeguet.
 Soudard eurus, d'an tron eo douguet gant ar gloar,
 Adoret er Franç oll, mab prodig d'ar victoar:
 Perac na jouissas eus ar fareuriou-ze,
 Ha na bellas outañ an dromplerien neuze!

(359)

Mes an ambition gant e byriou bemde
 A dreuz gement a vad a zil en e ene.
 E zorn evit ar Franç a formas chadennou...
 Epilet voe soudan, brêvet a anagnion,
 Neuze Louis trivac'h (70), deus eur vro estranjour

1814

A deu da dron caer Franç da rei d'e vro sicour.
 E rën ne voe get hir. Deus e exil a bell
 An Impalaer a Franç, prim evel an avel,
 A deu da adgomer hep poan ar gurunen
 Abandonet gant geuz dre Louis en anken.

1815

Spouronet a nevez, an oll rouane c'hoas
 En faueur roue Franç prest en em assambles.
 Napoleon a vel eur gombat hep appel:
 En Waterloo e ro an tervupla brezel;
 Ar victor en trahis: diouz an trôn ar c'haera
 E coez evel a blom e Santez-Helena,
 E pelec'h ne sonje get dezàn marteze
 E carje, abars pell, eno memes e ve...

1815

(360)

Louis a deu d'e drôn, leun eus a goufrang,
 Hac ar Chart en e zorn ec'h assur boneur Franç.
 Dre 'r paot-se ec'h-unan roue ha liberte,
 Hac an ol Francisien a zo contant ha quye,
 En oll an esperang a rën gant plijadur:
 Ar c'hommerç a ya mad, an oll en em rassur,

Hac an oll Francisien unvanet etrezo,
 A vel ar giür boneur o rën prest varnezo.
 Maro Louis a voe eur sujet a c'hlac'har,
 Ar Franç a voe en caññ, an oll certen en goar.
 Charles dec (71) zo roue, ha d'abard e gomzou
 D'ar Franç, trubuillet oll, a bromet caer deizjou.

1824

Ar Franç voa encrezet var ar grecianet,
 A voa captif dindan an turc, ar forbanet;
 Ha dre vaillantiz bras e za ar Francisien
 Gant un dorn gloriüs da frailla o chaden.

Ar Maouret hon insult; qerqent e zoar rentet;

Ar victor a zo deomp: Alger zo qemeret....

1830

Curuney gaer Charles, bete neuze brillant,

A deu da defallat dre quzuill imprudent;

Hac ouz en heuill e teu, allas! hep nep egard,

Dre un arret euzus, da dishanaout ar chant.

Ar bobl neuze diouc'h-tu a deu d'en em sevel

Hac a ra da Charles buan ha prompt tec'hel.

1830

Epad tri deiz ar goad a rusia qær Paris:

Charles zo didronet: coezet eo trôn al lys....

Ar monarq maleurus var Cherbourg a avang,

Hac erit an eil quech e quitta douar Franç.

Philip, duc d'Orleans (72) zo pignet var an trôn,

1830

Hac a bromet difen droajou an nation.

Cetu, en abrege, Histor Rouane Franç,
 Rimet erit Breizis, pobl leun eus a vaillant.

Bêric eo, erit giür; mes ezetoc'h evo

En lagat da antren en speret tud ar vro.

Caromp ar Franç bepret, bevomp en union,

Se eo a rai atao nery bras an nation.

(362)

En em quendalc'homp ferm, ni dreist oll, Bretonet,

En amzer a bresant, en hini da zonet;

Sentomp ouz al lezen, peurgangomp hon dever;

Caromp, Breizis, caromp a galon hor Franç ger!

Dever an den honest eo carout e vam-brô:

Bezomp eta fidel dei betec ar maro.

1842. A. Lédan.

(Vol. VI, p. 346-362.)